

Muinaistieteelliselle Toimikunnalle.

Muinaistieteellisen Toimikunnan toimesta suoritettiin kuluneena kesänä Karjaan pitäjässä sijaitsevan Grabbakan kartanolinnan kaivaus- ja restauroimistyöt. Kaivaus oli aloitetta jo pienemmässä mittakaavassa edellisenä kesänä. Kaivauksista viitataan ylioppim. C.O. Nordman'in kertomukseen, johon tulevat lisänä alempana lähemmin mainitut tutkimusta ja restauroimista varten suoritettut kaivaustyöt.

Grabbakan kartanolinna on 1400-luvun viime vuosikymmeninä kuulunut Grabbe suvulle, kuinka kauan ei asiakirjatietojen perusteella voi varmuudella sanoa. Epävarma asiakirja merkintä tavataan R. Hausenin F.M.U:ssa, jossa v. 1466 mainitaan Lars Graab ja jonka H. kysymysmerkillä on rinnastanut Grabbakaan. Linnan rakentajana on pidetty läheisen Raaseporin linnan käskynhaltijana v. 1494 mainittua Måns Grabbea, joka kuoli v. 1510. Hänen jälkeensä oli Grabbakan omistajana hänen poikansa Nils Grabbe, joka on tullut kuuluisaksi Kustaa Vaasan vapaussodan aikana toimineena merisissinä. Nils Grabbe kuoli v. 1545. Linna oli jo kuitenkin ennen hänen kuolemaansa siirtynyt toisen suvun haltuun. Erik Arvidinpoika Stålarin oli nimittäin v. 1545 mennyt naimisiin Nils Grabben tyttären Beatan kanssa ja sai mainittuna vuotena omistusoikeuden Grabbakaan. Sen jälkeen oli kartanolinna, johon myöhemmin liitettiin myös Kroggård, sitten mainitun suvun hallussa vuoteen 1685, jol-

Join Axel Axelinpoika Stålarmin tytär, Anna Margareta, naimisissa majuri Johan Bergh'in kanssa, myi Grabbakan maanviljelijä Karl Billstenille piddättäen itsellään ainoastaan Kroggårdin. Mainitusta vuodesta lähtien on kartanolinna sitten nähtävästi rappeutumistaan rappeutunut. Tätä on jouduttanut se seikka, että ympäristön asukkaat repivät sen muureista kiviä rakennuksiinsa. Nykyään on muinoin mahtavasta linnasta jäljellä ainoastaan kellarikerros sekä puutteellisia jätteitä toisesta kerroksesta.

Kartanolinnan rakennusaineena on käytetty harmaata kiveä. Seinät ovat valumuurausta. Tiiltä esiintyy ainoastaan holvijätteissä sekä ovien pielimuurauksissa ja seinäkomeroissa. Toisen kerroksen lattia[ovat säilyneistä jätteistä päättäen ainakin osaksi olleet tiilisistä lattia-laatoista. Kalkkikiveä on käytetty ainakin portaassa B, jonka astuinlaatat ovat mainitusta materiaalista.

Linnan kellareihin päästään sen eteläsivulla sijainneesta sisäänkäytävästä, josta on ainoastaan niukat jätteet jäljellä. Ovi aukko sijaitsee porrasta B vastapäätä ja päästään siitä vaatimattomaan porraskäytävän kautta kellariin III. (Vrt. valok. n:o 27848) Tämä on ollut holvattu tiilisellä tynnyriholvilla, josta on säilynyt jäte (Vrt. valok. n:o 27830). Sen eteläseinässä on pieni tiilestä muurattu komero (Vrt. valok. n:o 27823). Toinen suurempi komero on itäseinässä, joka rajoittuu suoraan kallioon ja on katettu laakealla tynnyriholvilla (Vrt. valok. n:o 27821). Kellarista III päästään kellareihin I ja II.

Kellariin II, joka on n. 2 m. alempana kuin kellari III johtavat harmaakiviset portaat, jonka yhdessä askelmassa esiintyy lattia-laattoja. (Vrt. valok. n:o 27817). Kellari työntyy noin puolella pituudellaan linnan länsimuurin ulkopuolelle. Kellarin tiilisestä tynnyriholvista ovat ainoastaan kannat jäljellä. Sen eteläseinässä on valoaukko, jossa esiintyy ainoastaan harmaakivi (Vrt. valok. n:o 27827). Kellarin II ja III välillä on pieni oviaukon muodostama porrasetäinen, josta portaat johtaa linnan toiseen kerrokseen (Vrt. valok. n:o 27830). Ovi on sijainnut kellari II:n puolella, sillä oviaukon sisäprofiilissa oli säilynyt yksi sarantarauta sekä sulkusilmukka kiinnimuurattuina (Vrt. valok. n:o 27817).

Kellareiden I ja III välisestä oviaukosta ovat ainoastaan tiilipielet säilyneet. Aukko on varustettu molemminpuolisilla suorakulmaisilla profiileilla (Vrt. valok. n:o 27844).

Kellari I:n holvista ovat ainoastaan harmaakiviset kannat sekä vaatimattomat jätteet tiiliholvista säilyneet (Vrt. valok. n:o 27835). Sen itäseinässä on komero, jonka seinämissä esiintyy tiiltä.

Samaten on tiiltä käytetty länsiseinässä olevassa valoaukossa (Vrt. valok. n:o 27835 ja 27837). Kellarista johtaa tiilipielillä ja molemmin puolisilla suorakulmaisilla profiileilla varustettu pyörökaarinen oviaukko kellarisiin IV (Vrt. valok. n:o 27813).

Edellämainittu kellarin on paremmin säilynyt kuin edelliset. Se on muodoltaan pitkä ja kapea, kellaritilan suurentamista varten on kalliota louhittu sen koko pohjoissivulla. Holvista on säilynyt melkein puolet itäosassa. Holvi on harmaakivijaloille muurattu tynnyriholvi (Vrt. valok. n:o 27820 ja 27846). Kellarin länsiseinässä on valoaukko, josta on säilynyt ainoastaan harmaakivirakenne (Vrt. valok. n:o 27819). Aukonpielissä on vastakkain reiät, jotka viittaavat, että siinä olisi ollut hirsi. Kellarin itäseinässä sijaitsevasta tiilipielisestä oviaukosta päästään kellarisiin V, joka on parhaiten säilynyt linnan kellareista. Sitä kattaa harmaakiviliuskoista muurattu tynnyriholvi, joka on säilynyt täysin ehjänä. Itäseinässä on pieni valoaukko.

Kuten jo edellä on mainittu tavataan linnan toisesta kerroksesta ainoastaan niukkoja jätteitä. Varsinainen sisäänkäytävä toiseen kerrokseen on sijainnut itäpuolella, josta erikoisen pienen porrashuoneesta on johtanut portaat kellarisiin I ja V päällä sijainneisiin huoneisiin. Ulkoovesta on ainoastaan epämääräinen aukko harmaakivimuurissa jäljellä (Vrt. valok. n:o 27840). Mainittuihin huoneisiin johtavien portaiden porraskelmat ovat tiiltä (Vrt. valok. n:o 27815). Ylempiin kerroksiin johtavan portaan perusmuurina on nähtävästi pidettävä muuria, joka valokuvassa pohjapiirroksesta on merkitty D:llä. Kellarin V yläpuolella olevan huoneen sisäänkäynti ovesta on jäljellä ainoastaan kynnyskivi sekä jäte pielimuurauksesta. Tästä huoneesta on johtanut ovi kellarin IV päällä olevaan huoneeseen. Oviaukon paikkaan viittasi laakea kynnyskivi sekä siinä oleva pielimuurausjäte. Mainitussa huoneessa oli säilynyt osa tiililattiaa (Vrt. valok. n:o 27846). Sen länsiseinässä on seinäkomeron tiililattian jäte (Vrt. valok. n:o 27819). Muista toisen kerroksen jäljellä olevista osista mainittakoon tiililattian jäte portaan A yläpäässä (Vrt. valok. n:o 27845) sekä portaan B puolella oleva samanlainen jäte, joka mahdollisesti on ollut seinäkomeron lattia (Vrt. valok. n:o 27821). Toiseen kerrokseen kuuluvaksi on laskettava myös linnan NO kulmassa oleva jäte porraskulmasta perusmuurista (Vrt. valok. n:o 27826). Itäisen sivurakennuksen eteläisen huoneen NW nurkassa on säilynyt jätteitä liesimuurauksesta. Kuinka monta kerrosta Grabbackassa aikoinaan on ollut, on nyt sen perusteella mitä siitä on jäljellä mahdotonta päätellä.

Onko linnalla ollut minkäänlaisia ympärysmuureja ei voi varmuudella päättää. Kuitenkin näyttää nykyisen pihamaan ylä kulkevan kallion pinnassa havaittava muurinjäte suuntaan W-O näyttäen lähtevän linnan itäisen sivurakennuksen etelä kulmasta ja jatkaen maantiel-le päin päättyen kellariin tai johonkin muuhun rakennusjätteeseen, joka voitiin todeta ainoastaan pliktaustangon avulla. Mainitussa muurissa esiintyy tiiltä.

Grab backan raunioiden lähempi tarkastelu osoittaa, että rakennus ei ole yhden yhtäjaksoisen rakennuskauden tulos, vaan on siinä useampia kerrostumia. Vanhimpana osana on pidettävä Kellaria I, sillä länsimuurissa on ulkopuolella havaittavissa selvä sauma kellarien I:n ja IV:n välillä (Vrt. valok. n:o 27831). Samaten kellari II:n pohjois-muuri ei ole liitteessä mainitun muurin kanssa, vaan on rakennettu sitä vasten (Vrt. valok. n:o 27825). Purettaessa kellari I:n eteläseinää päällystää kävi selville, että kellarit II ja III ovat rakennetut erillisinä kellari I:n mainittua seinää vastaan (Vrt. valok. n:o 27868). Samaten ovat itäsivun huoneiden muurit erillisiä kellari I:n itämuurista (Vrt. valok. n:o 27849). Kaiken tämän nojalla voidaan päätellä, että linnan alkuperäiseen rakennussuunnitelmaan on kuulunut ainoastaan kellari I.

Alkuaan ei tähän kellariin ole päästy suoraan ulkoa. Ne oviaukot, jotka nyt johtavat viereisiin kellareihin ovat myöhemmin punkaistuja. Sillä tuskinpa harmaakivi muuten saattaisi rikkoa pohjoisen oven tiiliprofiilia (Vrt. valok. n:o 27860). Mitä eteläiseen oveen tulee ovat sen harmaakivi osat tyypillistä murtopintaa (Vrt. valok. n:o 27857 ja 27858). Kellariin on alkuaan nähtävästikin kuljettu tiilisessä tynnyriholvissa olleesta kulkuaukosta.

Tämä linnan ensimmäisen rakennusvaiheen rakennusajan lähempi arvioiminen ei kuulu tähän yhteyteen. On kuitenkin mahdollista, että Grabbackan perustajana voidaan pitää Jaakko Abrahaminpoika Djeknää. Hän oli v. 1387 saanut Albrekt-kuninkaalta oikeuden rakentaa linnoja ja hänen linnoihinsa on kuulunut m.m. samaten Karjaan pitäjässä sijaitseva Junckarsborg (Vartholm). Nähtävästi on Grabbacka alkuperäisessä asussaan ollut tornimäinen asuntolinna, jonka alinkerros on ollut suljettu. Sisäänkäynti on sijainnut itäpuolella.

Seuraavana rakennusvaiheena voidaan pitää kellareita II ja III poraaineen, jotka ovat saman yhtäjaksoisen rakennuskauden tulos. Tässä rakennusvaiheessa on huomattavaa runsas tiilen käyttö. Kellari II:n holvi on kannoista lähtien holvattu tiilellä samaten oviaukkojen pielet kummassakin kellarissa ovat leveästi muuratut samaan materiaaliin

Kellari III on ollut holvattu tiiliholvilla, josta on jätettä säilynyt länsiseinässä (Vrt. valok. n:o 27868). Portaan A askelmat ovat tiiltä astuinlaatat ovat kuitenkin harmaatakiveä. Portaassa B on käytetty harmaakiven peitteenä astuinlaattina kalkkikiveä. Edellä mainittu porras on johtanut ylös ainoastaan toiseen kerrokseen. Jälkimmäinen, joka on katsottava enemmän julkiseksi portaaksi ja johon on suora yhteys ulos, muuttuu yläosassaan kiertoportaaksi ja on nähtävästi jatkunut ylemmäksi.

Tämä rakennusvaihe voidaan tiilimittojen puolesta ajoittaa 1400-luvun jälkipuoliskolle. Läheisessä Karjaan pitäjän kirkossa, jonka rakennamisen päättymisvuotena pidetään vuotta 1470, esiintyy mittasuhteiltaan samanlaisia tiiliä. Rakennuslaajennus voi siis kuulua juuri Måns Grabben suorittamaan. Hänet mainitaan Raaseporin käskynhaltijana v. 1494.

Melkein välittömästi edellisen laajennuksen jälkeen on nähtävästi suoritettu kellari IV:n rakentaminen. Tiilimateriaali tämän kellarin holvissa on vaihtelevaa, jouskossa esiintyy myös lattialaattoja. Laajennuksen yhteydessä on kaiken todennäköisyyden mukaan toimitettu kellari I:n pohjoisen oven puhkaiseminen. Tämän oviaukon kaareissa on käytetty holvitiiliä.

Myöhempiin rakennusvaiheisiin kuuluvat sitten kellari V, jonka holvissa on käytetty pelkästään harmaatakiveä sekä kellari IV ja V välisen oviaukon puhkaiseminen, itäiset sivurakennukset ja NO kulmassa sijaitseva porrasrundeli, jota on pidettävä kaikkein viimeisimpänä rakennuslisänä. Näitä rakennuskerrostumia voidaan joltisellakin varmuudella pitää Stålarms sukuun kuuluneiden Grabbäckan valtioiden aikaan saamina.

Kaivaustöiden päätyttyä suoritettiin kartanolinnan korjaus ja restauroimistyöt, joissa rajoituttiin ainoastaan välttämättömiin koettaen säilyttää raunio niinpaljon kuin mahdollista koskemattomassa asussaan.

Ovi- ja valoaukot.

Kellarien IV ja V välinen oviaukko varustettiin tiilipielillä, että saataisiin tuki oviaukon harmaakiviosille, jotka olivat liikkuneet. Nämä pielikivet, jotka olivat maanpinnalle asetetut kiilattiin kallioon ottamalla löysä maa niiden alta pois. Oven kaaren muoto saatiin määrätyksi kellari V puolella säilyneen katkelman avulla. (Vrt. valok. n:o 27820)

Kellarien I ja IV välisen oviaukon rapautuneet tiili-

pielet ja kaari purettiin sekä korvattiin uusilla tiilillä tarkalleen säilyttäen oviaukon vanha muoto. Tiilien erilaisuudesta johtuu, että pielissä esiintyvää limitystä ei ole ollut alkuperäisessä muurauksessa. (Vrt. valok. n:o 27813, 27822, 27859, 27860)

Kellarien I ja III oviaukon pielet muurattiin vanhojen säilyneiden pielijätteid mukaisesti. Kallion pinnassa, kellari I:n puolella, erottui selviä jätteitä tiiliaskelmista. Ne olivat kuitenkin siksi heikot, että askelmia ei uskallettu ryhtyä muuraamaan uudelleen. (Vrt. valok. n:o 27844, 27857, 27858, 27865)

Kellarien II ja III välinen oviaukko ja porrasetinen. Rapautuneet tiilet purettiin ja korvattiin uusilla. Vanha muuraus säilytettiin kuitenkin niissä paikoissa missä se oli mahdollista. (Vrt. valok. n:o 27817, 27818, 27830, 27832)

Portaan B seinämät ja siihen johtavat oviaukkojen pielimuuraukset korvattiin uusilla tiilillä, missä se oli tarpeellista. Portaaseen johtavan ulko oven kynnyksen kaivettiin esiin, jolloin siinä saatiin pesemällä esiin selvät pielimuurausten rajat, joiden mukaisesti pieliä koroitettiin jonkun matkaa. (Vrt. valok. n:o 27816, 27828, 27848, 27863, 27867, 27864)

Samaten saatiin kaivauksella todetuksi kellari III:n eteläseinässä esiintyvän komeron rajat, jotka pesun jälkeen esiintyivät selvinä kallion pinnassa ja voitiin tämän perusteella muurata uudelleen. (Vrt. valok. n:o 27823, 27850, 27851, 27852)

Valoaukot kellareissa IV ja V jätettiin koskemattomiksi saumat ainoastaan kiilattiin laastia käyttämällä. Kellari I:n valoaukon tiilimuuraus uusittiin säilyneiden jätteid avulla. Kellari II:n valoaukko korjattiin säilyneiden jätteid avulla harmaakivi asuunsa. (Vrt. valok. n:o 27827, 27862)

Holvijätteet

kellareissa I, II ja IV jätettiin koskemattomiksi, ainoastaan saumat kiilattiin laastia käyttämällä. (Vrt. valok. n:o 27819, 27827, 27835, 27837, 27866). Kellari V:n holvi jätettiin täysin koskemattomaksi. Kellari III:n holvin jäte, jonka tiilet olivat rapautuneet, purettiin ja korvattiin uusilla tiilillä täysin alkuperäiseen jätemuotoonsa (Vrt. valok. n:o 27830, 27868) Sen itäseinässä olevan suuren komeron holvi jätettiin koskemattomaksi. (Vrt. valok. n:o 27821, 27832)

Seinämuurit

kiilattiin kalkkilaastia käyttämällä. Näiden töiden yhteydessä jouduttiin koroittamaan kellari II:n seinämuureja raunion läntisen pi-

kän muurin tukemiseksi. (Vrt. valok. n:o 27824, 27825, 27836)

Linnan NW nurkka oltiin sen huonouden takia pakotetut purkamaan ja muuraamaan uudelleen. Muureja jouduttiin myös veden estämiseksi kokoontumasta niille koroittamaan jonkun verran. Tämän koroituksen niukkuudesta antavat selvän kuvan valokuvat N:o 27814 ja 27843. Itäisen sivustarakennuksen itäseinän sortuneet kivet korvattiin uusilla. (Vrt. valok. n:o 27829, 27833, 27842)

Linnan NO kulman rundeli ainoastaan kiilattiin kalkkilaastia käyttämällä. (Vrt. valok. n:o 27826, 27834)

Itäinen sisäänkäytävä jätettiin koskemattomaksi, ainoastaan seinät kiilattiin laastia käyttämällä. (Vrt. valok. n:o 27815, 27840). Sen tiilikynnyksen rapautuneet tiilet korvattiin uusilla.

Toisen kerroksen säilyneet tiililattia jätteet korvattiin ehjillä lattialaatoilla alkuperäiseen tasoon. (Vrt. valok. n:o 27835, 27845, 27846)

Seinämuurien korjaustöiden päätyttyä ne isoiloitiin asfaltilla, joka hiekoitettiin. Kellari V:n holvi peitettiin hiekalla. Samaten hiekoitettiin kaikkien kellareiden pohjat. Kellari II:n länsiseinään puhkaistiin kellarin pohjan rajaan veden poisto reikä.

Töiden päätyttyä suorittivat raunion mittauksen rak. mestarit P. Heiskanen ja H. Häggström sekä ylioppilas K. Noramies. Piirustusten puhtaaksi piirtämisen suoritti allekirjoittanut.

Valokuvauksen suoritti allekirjoittanut. Kuvat merkitty numeroilla 27813 - 27868.

Töiden ylimpänä valvoja toimi maisteri I. Kronqvist sekä paikallisena allekirjoittanut apunaan yllämainitut rakennusmestarit.

Helsingissä 31 p:nä maaliskuuta 1939.

E. Karlo